SILTA TEST 1B ***Isem:*** ______________________________

Ikkoreġi din is-silta bl-aħmar billi tħożż sing taħt kull żball u fuqu tikteb il-kelma t-tajba sħiħa.

Il-Libertà tal-Espressjoni

Xi ġimgħat ilu kont mistieden għal programm fuq stazzjon tat-televixin li waqtu suppost iddiskutejna l-libertà **ta' l-**espressjoni. Attwalment spiċċajna ma ddiskutejna xejn għaliex il-programm inbidel f'forma ta' djalogu bejn il-preżentatriċi u membru ieħor tal-panel li ftit jiem qabel spiċċa għajjar telespettatur tiegħu b'litanija ta' metafori li spiċċaw daħħqu lil ħafna nies.

Jekk b'libertà tal-espressjoni sirna nifhmu d-dritt li xi ħadd jagħti spettaklu televiżiv billi jħanġar lista ta' **xbiehat** diżgustanti bl-għan li jissikket ħaddieħor, allura sarilna l-ħin biex nibdew naħsbu ftit u nirrevedu d-definizzjonijiet tal-kelmiet li jeħlulna **f'ilsienna** biex imbagħad, jum fost l-oħrajn, nobżquhom **il-barra**. L-espressjoni "libertà tal-espressjoni" tinstema' trivjali, jekk mhux ukoll komika, meta wieħed jibda jara x'**implikazjonijiet** għandha f'każi traġiċi bħal dak tal-poeta Palestinjan Axraf Fajad, li qorti Sawdita l-ewwel qatgħethielu għall-mewt u mbagħad, wara appell, uriet ħniena billi xeħtitu **għall-**tmien snin il-ħabs u se tagħtih xebgħa sawt. Kienet il-poeżija li ġiebet lil Fajad fl-inkwiet, u l-inkwiet kien ifisser saħħtu u **ħajjtu**.

F'Malta **ukoll** kellna każi ta' kittieba li labalbu żżejjed. Dawn ma spiċċawx tajjeb lanqas għalkemm ħadd ma nqatgħetlu għall-mewt hawnhekk. Kien hemm min saritlu ħsara kbira fuq il-proprjetà tiegħu, min ġie intimidat u mhedded, min **ittella** l-qorti. U allura wieħed ma **jistgħax** ma japprezzax li fl-aħħar l-istat qiegħed jiċċaqlaq biex jirrikonoxxi d-dritt fundamentali tal-libertà tal-espressjoni tal-kittieb b'liġijiet li jissalvagwardaw dan id-dritt.

Il-libertà tal-espressjoni tal-kittieb mhix biss dritt tal-awtur li jikteb dak li jħoss u kif iħoss, imma dritt tal-qarrejja tiegħu u s-soċjetà li jgħix fiha wkoll. Mingħajr dan id-dritt soċjetà **m'hijiex** se tiffunzjona tajjeb għaliex se tkun nieqsa mill-abilità li tevalwa dak kollu li qiegħed idawwarha u jagħmilha. Fi kliem ieħor, iċ-ċaħda tal-libertà tal-espressjoni tal-kittieb hija, fl-aħħar mill-aħħar, mod kif **tgħalaq** ħalq l-awtur imma wkoll ħalq il-qarrejja tiegħu.

Madankollu s-soċjetà ma titmexxiex biss bil-liġijiet mgħoddija mill-parlament. Hemm liġijiet oħrajn li m'għandhomx bżonn id-deputati biex jgħaddu u m'għandhom bżonn ebda tip ta' uffiċjali biex jiġu **nforzati**. Hemm il-liġijiet kulturali, it-tradizzjonijiet li mhux dejjem jimxu mal-leġiżlazzjonijiet tal-pajjiż. U dan jgħodd ukoll għall-kwistjoni tal-libertà tal-espressjoni.

Għandi t-tendenza naħseb li ħafna bnedmin – biex ma ngħidx kulħadd – isibuha diffiċli jittolleraw ideat li jew huma differenti minn tagħhom, jew, addirittura, huma kuntrarji. Nibda naħseb li hija reazzjoni kważi naturali li dak li jkun jipprova jagħlaq ħalq **minn** ma jaqbilx miegħu. Qiegħed naħseb li anki meta l-istat jagħraf id-dritt tal-libertà tal-espressjoni se jkun hemm min se jiddarras mal-mument li xi ħadd jeżerċita dan id-dritt b'tali mod li joqorsu, **jdejqu**, jiskomodah. U meta jiġri hekk, xi ħadd bħal dan se jagħmel minn kollox biex isikket dak il-fomm li qed jgħid ħwejjeġ li jiskomodaw. Hija xi ħaġa faċli ħafna li wieħed jintebaħ b'dan: biżżejjed ħarsa fuq fuq lejn il-kummenti tan-nies taħt xi rapport fil-**gażżetta** online jew waqt xi programm televiżiv li jippoża tal-mikrofonu, tal-leħen għal dawk li m'għandhomx. L-għajjat, il-ġudizzji infondati u ħafna drabi miżinformati fuq dak li jkun, il-preġudizzji, l-ibbulljar verbali u atteġġjamenti oħrajn ostili jekk mhux ukoll vjolenti huma evidenza ta' kemm huwa faċli li wieħed jipprova jrażżan il-libertà tal-espressjoni meta din taf iddur kontra l-interessi tiegħu.

Il-prinċipju tal-libertà tal-espressjoni jixħetna f'dilemmi ħafna aktar serji minn jekk għandniex inħallu lil xi ħadd jgħid 'piżellu' jew 'ħmieġ tal-ġrieden' waqt programm live. Nixtieq naf kif **nirrejaġixxu** bħala poplu jekk xi ħadd jixħet xi karikatura li toffendi lil dawk li forsi għadna nqisuhom sagrosanti. Is-sitwazzjoni attwali ssir aktar delikata meta wieħed **jqis** li, filwaqt li minn banda qegħdin nitħeġġu nesprimu ruħna liberament, minn oħra **qiegħdin** niġu ammoniti f'isem il-korrettezza politika. Donnu li l-bniedem **llum** għandu dawn iż-żewġ forzi opposti jġebbduh lejn naħat differenti, **jgħafsu** fuqu u jikkumplikawlu aktar ħajtu. X'se jiġri jekk l-espressjoni libera ssarraf f'diskors li ma jitqiesx korrett?

(Adattat mill-artiklu "Is-Sur ta' Ħad-Dingli" ta' Immanuel Mifsud u mxandar fil-gazzetta *Illum* nhar is-7 ta' Frar 2016)